

INTERCULTURALITATE
ZONA MOLDOVA NOUA
JUDETUL CARAS-SEVERIN

AUTOR

IONEL FOLEA
PROFESOR-ISTORIE
GRAD DIDACTIC I

GRUP SCOLAR INDUSTRIAL
MOLDOVA NOUA
JUDETUL CARAS SEVERIN

DECEMBRIE 2007

CUPRINS

1.) ARGUMENT

2.) INFORMARE GEOGRAFICA

3.) INTERCULTURALITATE

a) Aprecieri generale

b) Tradiții și obiceiuri laice și religioase la romani și sarbi (fasang); nedeile (rugile) - la romani și sarbi; cumacitul (sarbi)

4.) SCURTE CONCLUZII

5.) NOTE BIBLIOGRAFICE

6.) ANEXE: 1, 2.

1) ARGUMENT

- Se afirma intr-o carte¹ ca marele om de stat american si inventator Benjamin Franklin (1706-1790) avea scris deasupra patului de dormit : ‘Nu te culca prea devreme.Mai ai ceva de facut’. Altii, precum Sir Bertrand Russel² si Howard Gardner³ ne indeamna sa cercetam trecutul si sa promovam noul, in felul acesta (S.N) putand sa redescoperim unele adevaruri sa ne obisnuim cu tehnici de munca intelectuala, sa proiectam anticipat rezultatele si perspectivele multiple.

- Asadar, locuind si profesand intr-o zona plina de istorie si interculturalitate (Clisura de Sus a Dunarii: Bazias – Berzasca) n-am putut sa raman nepasator vazand cum zi de zi se petrec schimbari si multe din valorile materiale si spirituale sunt date uitarii si incet, incet dispar.

- Comunicarea, de fapt, se incadreaza intr-un proiect mai larg educational la nivel local si dincolo de ce implica elaborarea si radactarea ei, ramane satisfactia de a fi reliefat ceva in care tu te regasesti (e-ul tau) in special mandria si atasamanetul fata de valorile istorice, morale, estetice locale; de ai fi inteles tipologiile relatiilor interetnice si interculturale (ca istoricitate si cotidian) si de a promova comunicarea, dialogul, toleranta, respectul reciproc adica ceea ce se doreste ca practica, exercitiu in Europa unita de astazi, din care si noi, romanii, facem parte (oficial, 1.01.2007).

- In sustinerea lucrariiconsider ca nu este lipsita de importanta necesitatea conservarii valorilor istorico-etnografice si interculturale cata vreme am observat „pe viu” ca se renunta la originalitate, pentru kitch-uri; este mult formalism si parodie. Simplismul si superficialitatea iau locul traditionalului relevant.

- Totodata, zona, ma atrage pentru alte realitati: speologie (pestera Chindiei II –Coronini , cu picturi rupestre unicat; flora si fauna (zona este inclusa in Parcul Natural Portule de Fier) si de ce nu, pentru drumetii, turism,etc.

Autor

2) INFORMARE GEOGRAFICA (incadrarea Clisurii de Sus a Dunarii si a localitatii Moldova Noua in Clisura de Sus si a Romaniei)

- Intre vaile transversale ale muntilor care inconjoara Banatul (Almajului, Locvei) cea mai importanta este valea Dunarii⁴ (Dunare = Donaris la traci, Danubius la romani, Istros – greci, Dunava – sarbii, astazi Defileul Dunarii reprezinta o insiruire de mici depresiuni colinare (Moldova Veche, Liubcova, Svinita, Dubova, Orsova) propice indeletnicirilor agricole si « clisuri » (sectoare de vale stramta) intre care mai cunoscute sunt Cazanele Mari si Cazanele Mici. Geografii considera « Clisura Dunarii », valea Dunarii de la intrarea in tara (Bazias) si pana la Orsova (o apreciere) sau Gura Vaii (alta apreciere)⁵. « Clisura de Sus » a Dunarii este considerat a fi sectorul de vale al Dunarii cuprins intre Bazias si Berzasca (Cozla- dupa unii)⁶.
- Orasul Moldova Noua individualizat administrativ- teritorial este cuprins din Moldova Noua sau Bosneag ; Moldova Veche sau Mudava – pronuntie sarbeasca ; Macesti ; Moldovita si Orasul Nou) este situat la poalele Muntilor Locvei, in S-V Banatului, ca si localitate apartinatoare, Moldovita, restul localitatilor componente fiind situate pe malul stang al Dunarii.
- Moldova Noua este primul oras – port de la intrarea Dunarii in tara, este singurul oras de pe D.N. 57 (Oravita – Orsova) ; are resurse naturale (solice si subsolice) ; se incadreaza intr-un climat submediteranean (media anuala este de 11 °C) ceea ce a influentat pozitiv construirea, dezvoltarea si continuitatea habitatelor umane, inca din preistorie⁷.
- Moldova Noua a jucat si joaca un rol deosebit vizavi de importanta Dunarii, ca placa turnanta intre S-E Europei (M. Neagra, etc.) si Occident (in special centrul Europei)
- In concluzie Moldova Noua este situata in coltul S-Vestic al Jud. Caras-Severin si al Romaniei.

3) INTERCULTURALITATE

a) Aprecieri generale

- In Romania exista mai multe etnii (20). Din cele existente in zona Moldova Noua (Clisura de Sus a Dunarii) intalnim **romani** – majoritarii Moldova Noua, Berzasca, Sichevita, Pojejena romana, Sasca romana si Orasul Nou ; **sarbi** – Moldova Veche, Liubcova, Macesti, Pojejena sarba, Socol, Radimna, Campia, Zlatita, Belobresca, Divici ; **cehi** – Sfanta Elana, Garnic, Bigar, Padina Matei; **rromi** – Moldova Noua si Orasul Nou, Berzasca, precum si alte etnii (maghiari, italieni, germani – putin). Este deci o zona multietnica si multiculturala.
- La nivel national exista Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturala (CRDE) care si-a propus sa fie translatorul dintre etnii si sa contribuie la promovarea principiilor etnoculturale prin : promovarea dialogului interetnic, promovarea unor parteneriate interetnice, promovarea unor programme educationale in spiritul multiculturalitatii, sustinerea minoritatilor etnice in afirmarea identitatii culturale, etc.
- Romanii si etniile din zona, in general, au relatii bune si chiar foarte bune, exceptand unele manifestari izolate ale unor nationalistii (sau manifestari oferite de istorie).

- Definind interculturalitatea ca o relatie de interactiune si cooperare continua a diverselor grupuri culturale, etnice, religioase, etc. un rezultat dezirabil al procesului intern de autoajustare a comunitatii multiculturale, putem afirma ca si locuitorii zonei in studiu ofera exemple de convietuire pasnica, de toleranta si dialog, de comunicare si cooperare, influentandu-se reciproc de cele mai multe ori pozitiv. De altfel infatisarea localitatilor multietnice exprima acest climat pozitiv.

- Concret, interculturalitatea se manifesta in limbaj, in modul de realizare a locuintelor, in muzica, in comportament, in cadrul casatoriilor mixte si nu in ultimul rand in sarbatoriile, obiceiurile si traditiile pagane si laice. Romanii si sarbii, dar si rromii, maghiarii, germanii din zona participa deopotri, reciproc, la sarbatorile din timpul anului (sa retinem ca aspectul religios divers nu impiedeaza mai deloc comunicarea participarilor multietnice). Un exemplu concludent este sarbatoarea Farsangului (in zona i se spune « Fasanc »).

- La Molodva Noua si in Clisura, desi romanii participa in zilele de Duminica, Luni si Marti, mai participa si la Fasancul sarbilor din zilele de Luni, Marti si Sambata.

- La aceasta sarbatoare (carnavalul mastilor) nu se stie ce este sub masca : roman, sarb, rrom, etc dupa cum impreuna sunt la balul ce incheie manifestarea, intr-o totala satisfactie si bucurie.

- Pe aceeasi coordonata se inscrie sarbatoarea Farsangului si la romanii de peste Dunare (cazul celor din Grebenat – Voivodina).

- O sarbatoare specifica Banatului (la romani si la sarbi) este nedeia sau ruga . Ca specificitate etnia sarba mai are : ceanul de aur (in luna august) ; ziua vaduvii ; cumacitul.

- Este demn de retinut ca, inca, la aceste sarbatori, obiceiuri, locuitorii satelor clisurene, poarta costumul traditional.

b) Traditii si obiceiuri laice si religioase « imbracate » in « port popular traditional »

« Farsang » (fasanc) la romani si sarbi ; alte obiceiuri : « nedei » (rugi) – la romani si sarbi ; cumacitul (la etnia sarba) – ca anexe

Traditiile, obiceiurile laice religioase, folclorul si portul popular sunt nestemate ale spiritului unui popor, sunt identitatea unei etnii in lume. Ele par la prima vedere un amestec elegant de miscari si ritualuri, pe ritmurile unor melodii specifice, in consonanta cu varietatea culorilor. In realitate simbioza « ritual-costum » in miscare exprima simbolic puternice trairi launtrice, parca transmise genetic, de antecesorii precum : satira defectelor umane, iubirea de adevar si de frumos, dragostea de viata si de natura (un legamant nedescris al omului cu ea, chiar de la nastere) ; datoria morala de a pretui omul (pentru ca spunea greul Sofocle : Multe lucruri minunate exista pe lume, dar nici unul nu-i mai minunat decat omul)⁵¹. Anexele : costume populare : romanesti, sarbesti, cehe.

Exemplificam demersul nostru prin traditiile laice, « farsang »(Anexele 1,2)la romani si sarbi;cumacitul (la sarbi) si sarbatoarea crestina religioasa : nedeia sau « ruga » (romani si sarbi)

SARBATOAREA FĂRSANGULUI (CARNAVALUL MASTILOR)

Termenul “farsang”(fasanc- in pronuntie romaneasca) vine din germana si se traduce “masca”.

Dupa aprecieri recente acest obicei (profan la inceput- a ajuns o sarbatoare religioasa) ar fi aparut in lumea germana, maghiara-catolica, extinzandu-se in zona ortodoxa a Banatului de Sud, la romani si sarbi (sunt si aprecieri ca prima data fasancul s-a nascut in neolitic-legat de cultul fecunditatii si fertilitatii, preluat de daci prin obstea sateasca).

Cand are loc aceasta sarbatoare si ce semnifica ea? Incepe in prima duminica dupa Lasata Secului, cu 6 saptamani inainte de postul Pastelui. In acea duminica are loc “fasancul cel mic” (al copiilor); luni si marti este “fasancul cel mare” (al tinerilor casatoriti, necasatoriti, etc). Initial fasancul dura 6 zile; astazi numai 3 zile (duminica, luni, marti –romanii; luni, marti, sambata – sarbii).

Semnificatia lui este complexa, mai intai ca prin ironie, satira, parodie se scot la iveala relele facute de semeni; neplacerile, necazurile pricinuite de natura in acel an; apoi sansa purificarii corporale si sufletesti (simbolic prin atingerea cu nuiaua, mai nou cu o sticla de plastic) in postul Pastilor, lucru ce-l determina pe om sa fie mai bun, mai tolerant, mai realist.

De asemenea, fasancul este un spectacol, un carnaval al costumelor si mastilor, precum o piesa de teatru in aer liber.

Sa nu uitam intensificarea sentimentului de apartenenta a indivizilor participanti la comunitatea locala, la sarbatorile, obiceiurile si traditiile specifice (sarbatorile au fost si sunt cadrul cel mai propice achizitiilor de ordin intercultural).

Sarbatoarea fasancului ar mai putea reprezenta bucuria victoriei binelui asupra raului, a lumniii asupra intunericului; a vietii asupra mortii (mortul simbolic- mascat nu este o persoana anume; este “masca” ce inca ascunde relele anului astronomic, natural trecut; “raul si relele se ingroapa” dupa ritualul crestin).

In acest context profanul (masca, carnavalul) substituie elementele de cult prin simbolistica, prin personificarea celor rai (avocati, medici, preoti, profesori, mineri, adulterine, amoretati –concubini, bigami etc.). Elementele de cult (crucea, sfesnicele, slujbele religioase; preotii si cantorii; nunta si inmormantarea- intalnite in cele 2 alaiuri – nunta si inhumarea mastii) sunt doar niste mijloace bine utilizate incat nimic sa nu scape sarcasmului, satirei.

Masca realizeaza siguranta actorului necunoscut. Totul este, dincolo de toate, un prilej de mare bucurie, de veselie si voie buna (mai ales la balul ce urmeaza). Era parca o usurare a sufletului in urma unei confesari, la un psiholog. Se naste increderea in puterile proprii pentru demersurile ulterioare, in sprijinul naturii, atunci cand ii va fi greu.

Desfasurarea sarbatorii

In primul rand exista superstitia ca daca un membru al familiei nu se mascheaza, asupra ei se abat rele, necazuri (mor pasarile, animalele, etc) in anul ce vine.

Deci, primul moment este mascarea fetei si imbracarea costumului (de bun gust: costum popular, costum si masca deosebite – de domni, domnite, printese, regi, regine, mirese; altele erau grotesti si provocau spaima,

frica, ca pe vremea turcilor). De altfel, termenul “lorfe” in germana, li se atribuia mascatelor, costumele lor semanand cu ale turcoaicelor.

Nunta

Cortegiul nuntii (ca in “Nunta Zamferei” de George Cosbuc) este unul poetic: mirii, nasul – nasa; cumnatul de mana, nuntasii si alte persoane. Ceremonia casatoriei se realizeaza intr-un loc special amenajat (aer liber, local) de catre un preot (ajutor de cantor, diacon).

Simbolic se serveste masa, se cinstesc, dupa care cel desemnat anunta darurile. Exprimate in cuvinte plastice, ele evidentiaza cam ce le-ar fi necesar noilor casatoriti (exemplu: nasii daruiesc mirilor 100 galbiori si un ghem cu ata, facandu-se aluzie la faptul ca mireasa nu fusese casta; sau ca dar o funie de canepa pentru mireasa si o vaca cu lapte pentru mire – era cam tanar de ani, etc).

Petrecerea se incheia seara cand toti reveaneau (pe ascuns) la locuintele lor (nu inainte de a se cinsti “zdravan”).

Inmormantarea

Semnifica nu atat trecerea prin timp a omului cat mai ales, despartirea de tot ceea ce a fost rau, urat, nefericit in anul anterior (neimpliniri, neazuri, etc). Un mascat joaca rolul mortului. Acesta este asezat intr-un cosciug sau intr-o lada. Este pus intr-un car, caruta. Cortegiul (de data asta mai grav, mai sobru) se constituie din: tineri mascati in fata cu crucifixe si steaguri (unele chiar bisericesti; apoi preotul, preotii) si apropiati ai acestora (inclusiv corul); urma carul cu mortul si pe laturi bocitoarele. In spatele carului erau rudele (sotul sau sotia); copii, nepotii, prietenii defunctului/ei, etc – toti mascati.

Ca la o inmormantare reala, pe traseu se fac opriri cand preotul citeste dintr-un fel de Biblie fraze ce-l satirizeaza pe decedat.

Preotul foloseste in loc de tamaie, in cadelnita, ardei iute, care arzand pe jar imprastie un aer de nesuportat si un fum iute (insa chiar preotul in predicile sale, satirizeaza pe cei care fac opriri dese – pentru bani si pomeniri pentru mort).

Bocetele echipei speciale (bocitoarele) satirizeaza mai ales faptele celor ramasi in viata, cum ar fi sotul/sotia, vaduvi/vaduve, tineri.

Inhumarea mastii (a fasancului) este si o subtila invocatie catre puterile marginite ale naturii, gata sa irumpe in mugurul de pom si colturi de iarba.

Sarbatorea se incheia cu un bal, prilej cu care “nemascatii” faceau aluzii la diferitele momente ale fasancului

- **Farsangul (fasancul) la etnia sarba** are, in general aceleasi conotatii satirice, aceleasi interpretari, aceleasi etape, acelasi scop (distractia), aceleasi durata (azi=3 zile, au fost 6)

Are si cateva particularitati :

- mastile printilor, printesei, reginei balului sunt mai expresive
- satirizeaza mai ales problemele, neazurile, greselile lor
- baietii nu folosesc nuiele in transmiterea purificarii (acest lucru se face prin atingere)
- zilele fasancului sunt : Luni, Marti, Sambata
- participarea tineretului mascat, nemascat din sat este aproape toatala
- mai rar se imbraca costumul popular
- la bal horele sunt conduse de fete si nu de baieti
- au formatiile lor muzicale cu repertoriu sarbesc (vezi interviul)

In concluzie, referatul este o pelicula de film in care se deruleaza realitati istorice si culturale ai caror protagonisti sunt oameni preistorici, stramosii nostrii daco-romani. Alaturi de ei si impreuna cu acestia s-au manifestat etniile minoritare.

Cu totii au creat si au cizelat valori spirituale inestimabile : traditii si port popular specifice, cunoscute deopotriwa de totiprin permanente legaturi, inclusiv de rudenie (casatorii mixte).

In Clisura de Sus a Dunarii relatiile interculturale sunt un exemplu de urmat, inclusiv pentru tineri !

NEDEIA IN LOCALITATEA POJEJENA ROMANA **(CARAS-SEVERIN)**

Ruga sau nedeia reprezinta sarbatoarea prin care oamenii satului banatean isi tin hramul bisericii lor. Aceasta zi difera de la un sat la altul.

In Pojejena Biserica ortodoxa romana era unita de cea sarba, dar inainte de 1900 in urma unor neintelegeri acestea s-au despartit si s-a infiintat Biserica crestin ortodoxa romana care isi tinea sarbatorile dupa calendarul nou.

Tot cam in acea perioada nedeia s-a tinut in prima zi de joi dupa sarbatoarea Rusaliilor. Insa in anii 1950 in timpul deportarilor locuitorilor din zona Baragan s-a hotarat ca nedeia sa fie odata cu Rusaliile.

Nedeia este sarbatoarea care mai mult decat oricare alta sarbatoare, ii uneste pe toti locuitorii satului si pe musafiri. De nedeie majoritatea celor care lucreaza in alte tari sau mai departe si care nu pot veni asa des acasa acum vin pentru a fi aproape de familie.

Nedeia fiind o sarbatoare religioasa nu implica prea mult oficialitatile locale, ele contribuind doar la strangerea de fonduri alocate bunei desfasurari a petrecerii care are loc cu ocazia nedeii.

Nedeia tine de duminica pana marti. Pregatirile incep mult inainte pentru ca oamenii vor sa fie asa cum s-a obisnuit, multa veselie si voie buna, iar locuitorii sa-si intampine cat mai frumos musafirii poftiti si nepoftiti.

Traditia spune ca inainte in dimineata Rusaliilor, prima zi de nedeie, dupa maturatul drumului ferestrele caselor erau impodobite cu paturi tesute in casa (ponevi) si « perini » lucrate manual. Tot atunci se puneau crengi de nuc sau tei si cine vroia « sadea » chiar si cate o creanga mare in fata casei. Din acest obicei nu s-a mai pastrat decat acela de a pune frunze de nuc in ferestrele caselor.

Un alt obicei care cu ocazia nedeii s-a pierdut cu timpul, era acela de a merge la biserica si la joc imbracati in costume populare.

De asemenea mancarea si bautura care se consuma in aceste zile nu se dau de pomana, ci de sanatatea casei, a animalelor si bunastarea familiei. Prima zi a nedeii o reprezinta Rusaliile.

In a doua zi a nedeii, dupa slujba de la biserica, intreaga comunitate merge impreuna cupreotul, cu steagurile bisericii ca sa se sfinteasca si sa se binecuvanteze holdele si roadele campului. Se merge pe camp pana

la troitele care sunt amplasate la cateva sute de metri in afara localitatii. Tot atunci se impleteste o cununa de greu care va ramane la steagul mare al bisericii tot anul.

In timpul comunismului acest obicei a fost interzis, dar dupa anul 1990 a fost reluat, si practicat an de an de comunitatea crestina din localitate.

Fie ca sunt sau nu respectate traditiile, sarbatoarea nedeii este asteptata cu nerabdare de toti satenii, batrani sau tineri, fete sau baieti. O astfel de sarbatoare nu poate fi nici inlaturata, nici stearsa din memoria si traditia satului.

Informatie preluata de la Dragomir Paula
Nr. 126, Pojejena
1 iunie 2007

NEDEIA LA SARBI

Exista multe asemanari si deosebiri intre felul in care se desfasoara nedeia la sarbi si la romani.

In primul rand trebuie specificat faptul ca nedeia intr-un sat sarbesc nu coincide cu ziua in care se sarbatoreste hramul bisericii din satul respectiv. Nedeia are loc intr-o zi de sarbatoare (ex. Invierea Domnului, Inaltarea Domnului).

Legat de obiceiurile la nedeie, si la sarbi ca si la romani se organizeaza mese festive la care participa familia, rudele, prietenii, iar seara toata lumea se aduna la caminul cultural, « la joc ». Spre deosebire de nedeia la romani, la sarbi dansurile sunt mai variate, femeia este cea care conduce hora si nu exista hore « de pomana ».

De asemenea, nedeia la sarbi tine tot doua zile, in care atmosfera de sarbatoare se simte in tot satul, oamenii pregatindu-se pentru aceasta sarbatoare cu mult timp inainte

Cumacitul

Obiceiul se tine in prima luni dupa Sfintele Pasti si consta in alegerea prietenilor in numar impar, de obicei 3 sau 5 copii cu care se va infrati pana la batranete. Fetele se numesc intre ele « cumace » , iar baietii « poțe ». Se pregateste o coroana din salca, iar copiii se duc sau vin unii la altii in functie de anul precedent (cel care a fost la «pota» sau la «cumacea» de data asta il asteapta acasa pe celalat). Fiecare va alege pe langa ouale rosii care le va duce si un cadou cu el/ea. Acasa, sub un pom, se invartesc de 3 ori cantand un cantecel anume si schimband intre ei/ele cadourile introduse prin coroana si tot prin coroana se si pupa. La sfarsit, mamele rup aceasta coroana, aruncand cat mai sus pe un pom, ceea ce indica cresterea copiilor cat mai mari si sanatosi.

4) Scurte concluzii

Tematica abordata constituie un exemplu de interculturalitate (diversitate etnica si culturala) « imbracata » in portul popular (parca aceste monumente de peste un an – sarbatoriile, traditiile, obiceiurile laice sau religioase – expresie a unor declansari maxime de energii pozitive, de bucurie, si fericire, nu au farmecul lor daca participantii nu imbraca si costumul popular . M-am oprit asupra sarbatorii « farsangului » (fasancului) ; nedeile (romani, sarbi) ; cumacitul (sarbi)

Nu poti sa cunosti mai bine o etnie decat participand la sarbatorile, traditiile ei, imbracand chiar costumul popular si observand daca ele mai sunt sau nu autentice ; daca se mai respecta ritualurile ; vedem formalismele si kitsch-urile si putem lua atitudine ; putem sensibiliza colegii, prietenii si pe cei ce ar trebui sa se ocupe cu conservarea si promovarea patrimoniului cultural traditional. Am abordat fasancul (la romani, sarbi), dar am oferit ca lecturi (la anexe) : nedeile (romani, sarbi) ; cumacitul ; ziua vaduvii ; ceanul de aur – la sarbi.

AUTORUL

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. Relu Stoica, Doina Ciobanu, Sa invatam istoria prin anecdote, Ed. Fiat Lux, Buc., 1992 p 14
2. Sir Betrand Russel, in Colectia Didactici-istorie (XX) Editura Educatia 2000+, p 9
3. Howard Gardner, Mentea disciplinata, Educatia pe care o merita orice copil, dincolo de informatii si de texte standardizate. Ed Sigma, Buc 2004, pp 5-7
4. Atlas Geografic « Portile de Fier », Ed. Academiei, Buc. 1972 p 10
5. « Geografia », Seria monografica, Ed. Academiei, Buc. 1976, p 128
6. Idem
7. Liviu Marghitan, Banatul in lumina arheologiei, Ed. Facla, Timisoara, vol I, 1979, pp 6-60; 14
8. Sofocle, Antigona, 331 in Horia C Matei « Enciclopedia antichitatii », Ed. Meteora Press, Buc., 2000, p 451
9. Ghid de evaluare pentru istorie;ProGNOSIS 2001
10. Ghid metodologic;invatamant liceal-om si societate-2001
11. Cunoaste diversitatea EDP-2007
12. Informatii prin observatii directe si preluari pentru traditii si anexe

